

JAARGANG 30 NUMMER 48

BULLETIN WIJNANDSRADE

**UITGAVE HEEMKUNDEVERENIGING
VRIENDEN VAN WIJNANDSRADE**

'Bulletin Wijnandsrade' is het informatieblad van de heemkundevereniging 'Vrienden van Wijnandsrade', dat twee keer per jaar verschijnt en telkens weer boordevol staat met een gevarieerd aanbod aan lokaal en regionaal getinte bijdragen over vroeger en nu. Mocht ook u een artikel willen schrijven (dan wel behoefte hebben om te reageren); dat kan en daarvoor hoeft u niet in de redactie van dit bulletin te zitten. Ook interesse en inspiratie? U kunt uw bijdrage of reactie inleveren bij het redactie-adres (Swier 47, 6363 CL Wijnandsrade, w.oehlen@planet.nl).

Mocht u in het bezit zijn van oude foto's, kaarten, prenten, artikelen, enz., die betrekking hebben op Wijnandsrade en die u op een verantwoorde manier in beheer wilt geven of die u bereid bent te laten kopiëren, scannen of fotograferen; neem dan contact op met een van onze bestuursleden. Hetzelfde geldt voor historische attributen of (mogelijke) archeologische vondsten uit de bodem in en rondom Wijnandsrade. De namen en telefoonnummers van onze bestuursleden staan achter in dit bulletin.

Een abonnement op 'Bulletin Wijnandsrade' kost minimaal € 7,50 per jaar. Wij gaan er vanuit dat de leden die dit blad per post ontvangen hun bijdrage spontaan zelf verhogen. Mocht u uw abonnement over 2011 nog niet hebben betaald; ons rekeningnummer is 13.77.36.371, ten name van heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade, Opfergeltstraat 3-f, 6363 BW Wijnandsrade.

Vandaag de dag staat er in veel huishoudens een computer en beschikken steeds meer mensen over een e-mailadres. Vermoedelijk geldt dit ook voor een groot aantal Vrienden van Wijnandsrade. Het zou ons flink wat tijd en portokosten schelen, wanneer wij onze berichten voortaan per e-mail zouden kunnen versturen. Daarom vragen wij onze leden die over een e-mailadres beschikken, dat aan ons door te geven.

Mocht u dat nog niet hebben gedaan, u kunt uw e-mailadres sturen naar: ria.marell@home.nl. Uiteraard blijven wij onze berichten ook op de ouderwetse manier doorgeven aan de leden, die nog geen gebruik van internet maken.

Bij de voorpagina

Het nieuwe Panhuys in wintertooi.

BULLETIN WIJNANDSRADE

Uitgave van de heemkundevereniging
Vrienden van Wijnandsrade

Jaargang 30, nummer 48 (winter 2011)

Redactie

Wiel Oehlen

Jack Jetten

Hans Toonen

Eppo Brongers

Fotografie

Jan Jansen (tenzij anders aangegeven)

Grafische vormgeving

Jasmijn Nicolaes, Melanie Harte

Redactie-adres

Swier 47, 6363 CL Wijnandsrade, w.oehlen@planet.nl
(tevens het secretariaat van de heemkundevereniging)

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	pag. 5
In memoriam	pag. 6
Gesneuvelden Wijnandsrade (voortgang onderzoek)	pag. 8
Archeologisch rustpunt Steenland	pag. 14
Een terugblik op handballen in Wijnandsrade	pag. 18
Gemengd nieuws	pag. 22
Wijnand-s-rade	pag. 25
Uit de Oude Doos (het verhaal achter een Ansichtkaart uit de jaren twintig van de vorige eeuw)	pag. 32
Er was eens een Romeinse weg	pag. 38
Een belangrijke ontdekking	pag. 41
Een miskelk (een geschenk met een opdracht)	pag. 46
Het oude Salviuskerkje van Limbricht	pag. 50
Colofon	pag. 53

Voorwoord

Beste Vrienden van Wijnandsrade,

Halverwege september brachten we met een groepje Vrienden een kort, indrukwekkend bezoek aan Limbricht. In het Salviuskerkje in Limbricht zijn veertig jaar geleden muurschilderingen ontdekt. Onder twintig lagen witkalk kwamen de oudste muurschilderingen van een dorpskerk in Nederland tevoorschijn. Ze zijn oud en mooi en worden zorgvuldig gekoesterd.

Oude dingen van Wijnandsrade koesteren, dat doen wij in onze vereniging ook. En ook wij in Wijnandsrade worden soms nog totaal verrast door adembenemende ontdekkingen over ons dorp. Dit bulletin staat er vol mee! Verrassingen van over de grens: lees het artikel van onze nijvere historicus Jacques Jetten. Verrassingen over oorlogsslachtoffers in Wijnandsrade: door de volharding van Eppo Brongers wordt onze kennis over de Tweede Wereldoorlog in Wijnandsrade nog steeds gedetailleerder en preciezer. Verrassingen van onder de grond: lees het artikel van Wiel Oehlen over vondsten in de löss.

En er staat nog veel meer in dit bulletin: Esther Steins schrijft over de handbalvereniging, pastoor L'Ortye over de miskelk die oud-pastoor pater Peter Joseph (Piet) Souren OMI (1931-2011) ons heeft geschonken en over de H. Winandus, Miel Bruls over het verhaal achter een Ansichtkaart uit de jaren twintig van de vorige eeuw en Wiel Oehlen over ons bezoek aan Limbricht.

We willen ook u graag af en toe verrassen. Bijvoorbeeld met een nieuwtje of leuk initiatief. E-mail is daarvoor ontzettend handig. We hebben van veel Vrienden een e-mailadres. Maar nog niet van iedereen. Heeft u e-mail en heeft u nog nooit een mailtje van ons gehad? Meldt u dan aan door een mailtje te sturen naar: ria.marell@home.nl.

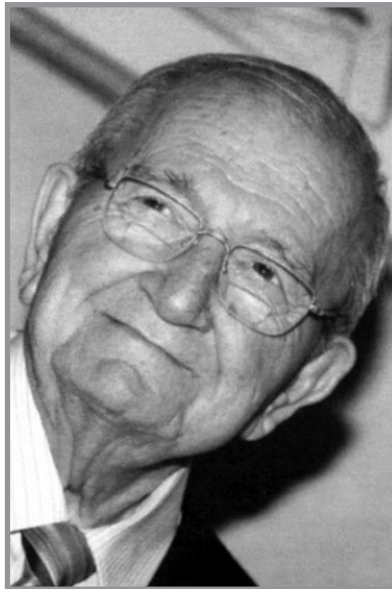
Veel leesplezier!

Wilfried Dabekaussen

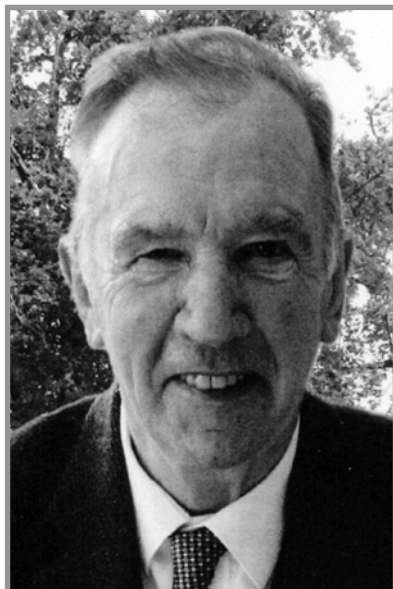
In Memoriam

Op 3 augustus 2011 overleed in de leeftijd van 88 jaar de heer Hub Laeven, die zijn laatste jaren in het zorgcentrum te Hulsberg heeft doorgebracht. Hub Laeven is jarenlang een gezaghebbend en actieve inwoner van Wijnandsrade geweest. Hij had een hoge taakopvatting, die voortvloeide uit zijn lijfspreuk: "Si quid agis, age" (= wat ge doet, doe dat goed). Hij was van 1960 tot 1983 oprichter en directeur van het centrum der Coöperatieve Vereniging voor Kunstmatige Inseminatie bij Rundvee in Limburg B.A. aan de Kersboomkensweg, waarnaast hij met zijn gezin ging wonen. Alle zonen uit dat gezin werden muzikanten in de Kon. Erk. Fanfare St. Caecilia Wijnandsrade en Hub Laeven is van dit muziekgezelschap van 1974 tot 1983 voorzitter geweest. Daarna werd hij benoemd tot erevoorzitter. Ook is hij jarenlang lid geweest van het R.K. Kerkbestuur van de St. Stephanusparochie en dat was tijdens het pastoraat van pastoor Römken geen gemakkelijke taak. Door standvastig optreden van met name Hub Laeven werden de moeilijkheden overwonnen en kon de parochie onder de pastores Zinken en Van der Zee een rustige en ingetogen tijd tegemoet gaan. Met een waardige uitvaart in de kerk waarvan zijn kinderen en kleinkinderen actief deelnamen, hebben wij afscheid genomen van iemand met grote verdiensten en aan wie Wijnandsrade veel te danken heeft gehad.

Op 11 oktober 2011 overleed in de leeftijd van bijna 83 jaar de heer Frans Roebroek in het ziekenhuis te Heerlen. Hij heeft jarenlang een Pluimveebedrijf aan de Bongard te Wijnandsrade gehad en heeft in de pluimveehouderij belangrijke bestuursfuncties vervuld. Daarnaast was Frans Roebroek jarenlang een belangrijke pijler van het verenigingsleven van ons dorp. Met name vervulde hij van 1966 tot 1995 het voorzitterschap van de R.K.V.V. Wijnandradia, waarna hij tot erevoorzitter werd benoemd. Ook is Frans jarenlang politiek actief geweest, eerst als lid van de gemeenteraad van Wijnandsrade van 1974 tot de herindeling in 1982 en vervolgens van de gemeenteraad van Nuth tot 2001. Frans Roebroek heeft in deze functie het welzijn van de inwoners van Wijnandsrade altijd hoog in het vaandel gehad en hij heeft veel voor de mensen kunnen doen die een beroep op hem deden. Wijnandsrade heeft veel aan Frans te danken gehad en hij zal nog lang bij velen in herinnering blijven.

Beiden rusten in vrede op onze mooie begraafplaats aan de Oudenboschstraat.

Gesneuvelden Wijnandsrade

Voortgang onderzoek

Na de verachtelijke roof en vernieling van de herdenkingsplaat voor de in de voormalige gemeente Wijnandsrade gesneuvelde militairen, wordt thans gewerkt aan een nieuw exemplaar. Het ligt in de bedoeling, de onthulling op 4 mei 2012 te laten plaatsvinden.

Inmiddels heeft voortgezet onderzoek ertoe geleid, op de plaat een wijziging aan te brengen. Het betreft hier uitsluitend slachtoffers van het ongeluk bij de in september 1944 in Swier opgestelde artillerie.

Bij het destijds ingestelde onderzoek speelde de Majoor b.d. van de Koninklijke Luchtmacht John G.M.J. Gouverne reeds een belangrijke rol (Zie Bulletin Wijnandsrade nr. 32). Aanvankelijk was uit mondelinge overlevering slechts bekend dat bij een van de artilleriestukken een granaat in de loop of het sluitstuk was ontploft. Daarbij zou - naast enkele gewonden - één Ame-

Het 155 mm kanon "Long Tom" in vervoerspositie. Het schootsbereik was bijna 26 km; de vuursnelheid maximaal 5 schoten per minuut. Ook de Nederlandse artillerie beschikte in de koude oorlog periode over een afdeling met deze stukken (foto uit archief heemkundevereniging).

rikaanse militair zijn gedood. Op zoek naar de plaats van het ongeluk en de naam van dit slachtoffer werden tal van “Reports of Burial” (Begrafenisrapporten) geraadpleegd. Een moeilijkheid was dat de Amerikanen daarbij nogal slordig te werk gingen. Men nam zelden of nooit de moeite die plaats nauwkeurig te benoemen en volstond bij gesneuvelden in Limburg doorgaans met de vermelding “Holland”. Uit contact met de beheerder van de Amerikaanse begraafplaats te Margraten bleek Majoor Gouverne dat in de periode 25-30 september drie artilleristen waren gesneuveld. Dit waren de soldaat 1e klas (Private first class) Archie Hawkins en de soldaten Joseph Graczykowski en Ralph Weir. Ze werden begraven op het Amerikaanse militaire kerkhof Henri Chapelle (België), sedert 28 september 1944 de nieuwe begraafplaats van het Amerikaanse 1e Leger. Vervolgens bleek dat daar nog een vierde artillerist in de genoemde periode was begraven, de soldaat 1e klas Joe C. Grooms. Deze werd echter in 1948 op verzoek van de nabestaanden overgebracht naar de Verenigde Staten. Het feit dat slechts bij Archie Hawkins als doodsoorzaak een exploderende granaat was vermeld en leidde tot een dwaalspoor. De gedachte dat de laatstgenoemde het dodelijk slachtoffer in Swier moest zijn lag voor de hand.

De genoemde Hawkins behoorde tot de B-Batterij van het 963e Bataljon Veldartillerie, uitgerust met de zware 155 mm houwitser. Een houwitser is een stuk krombaangeschut met een betrekkelijk korte loop. Dit in tegenstelling tot een ‘kanon’ dat een lang loop heeft en een granaat in een meer gestrekte baan afvuurt. Nu waren er wel verhalen van mensen uit Swier die zich ten tijde van het eerste onderzoek reusachtige kanonnen herinnerden met een lange loop. Maar wat een niet-deskundige op dit gebied na zoveel jaren nog weet, kon niet zonder meer als een historisch feit worden aangemerkt.

Op advies van Majoor Gouverne en de ons allen bekende Jack Jetten kwam ik onlangs in contact met de heer Arno Lasoe uit Heerlen, o.m. bekend van de stichting Hell on Wheels. Lasoe is een enthousiast en gedreven onderzoeker. Met grote vasthoudendheid tracht hij – en vaak met succes - duidelijkheid te brengen in de vele, elkaar soms tegensprekende verhalen uit de strijd. Zo vond hij enkele jaren geleden in door hem verkregen documenten, dat de gesneuvelde, en hierboven reeds genoemde soldaten Ralph Weir en Joseph Graczykowski tot de C Batterij van het 979e Bataljon Veldartillerie behoorden. Dit bataljon bezat geen houwitser, doch was uitgerust met de reusachtige 155mm kanonnen, bijgenaamd “Long Toms”. Voorts - en dat was zeer belangrijk - bleek dat het de genoemde C Batterij was – en geen

Een in de Tweede Wereldoorlog genomen foto van een Long Tom in moeilijk terrein (foto uit archief heemkundevereniging).

andere – die op 19 september 1944 een opstelling kreeg in Swier. Tevoren had die in St.Geertruid en daarna bij Houthem in stelling gestaan. Tijdens een schietopdracht op 27 september ontplofte een granaat in de loop of het sluitstuk van één van de stukken. Volgens het “After action report” van het betreffende bataljon veldartillerie over de periode 1 - 30 september 1944, werden daarbij twee man gedood en zes gewond. Een onderzoek naar de oorzaak van de explosie leidde niet tot een oplossing. Verondersteld werd een defecte schokbuis van de granaat.

Door dit alles werd duidelijk dat niet Archie Hawkins, doch Ralph Weir en Joseph Graczykowski bij de explosie in Swier waren gesneuveld. Na aanleiding van deze nieuwe ontwikkeling werd op 27 september 2006 in Swier reeds een plaquette onthuld met de namen van deze beide aldaar omgekomen Amerikanen (Zie Bulletin Wijnantsrade nr. 38)

Vanzelfsprekend rees de vraag waar het ongeluk met Hawkins dan had plaatsgevonden. Na enig spuurwerk vond de Arno Lasoe het antwoord. De betreffende batterij 155 mm houwitser stond op 26e september 1944 bij Hopel, een mijnwerkerskolonie bij Eygelshoven. Volgens de geschiedschrijver en het jaarverslag over 1944 van het 963e Bataljon Veldartillerie sneuvelde Archie Hawkins op die dag tijdens een beschieting, eveneens door een in de

Generaal Bradley en Generaal Eisenhower bezochten in juli 1944 de 979th FA Bn. (Het betreft hier dezelfde eenheid die later in Swier optrad). Verschillende oorlogsverslaggevers waren bij het bezoek van beide generaals aanwezig. Bradley mocht een van de Long Toms van 979th FA Bn afvuren. (informatie en foto Arno Lasoe).

houwitser exploderende granaat “near Hopel, Holland”. Een tweede artillerist, de soldaat 1e klas Joe C. Grooms werd zwaar gewond en stierf op de volgende dag aan zijn verwondingen.

De aangepaste tekst op de straks te onthullen gedenkplaat zal nu als volgt luiden:

**TER NAGEDACHTENIS AAN ZES GEALLIEERDE MILITAIREN
DIE OP HET GRONDGEBIED VAN WIJNANDSRADDE
HUN LEVEN GAVEN VOOR ONZE VRIJHEID**

2 SEPTEMBER 1940:

Sergeant A.C.H. EDMEADS
ROYAL AIR FORCE 22 JAAR

Sergeant A.E. WALKER
ROYAL AIR FORCE 24 JAAR

23 SEPTEMBER 1944:

Flying Officer G.R.G. KITE
ROYAL CANADIAN AIR FORCE 22 JAAR

Flight Sergeant A.G.T. SAUNDERS
ROYAL AIR FORCE 22 JAAR

27 SEPTEMBER 1944:

Private J. GRACZYKOWSKI JR
UNITED STATES ARMY 25 JAAR

Private R. WEIR
UNITED STATES ARMY 29 JAAR

Naschrift

Verwarring veroorzaakte het begrafenisrapport van Graczykowski, waarin niet 27, doch 28 september 1944 als datum van overlijden wordt vermeld. Ook in een rapport van herbegraving van 11 juni 1948 wordt wederom die laatste datum genoemd. Hieruit werd afgeleid dat deze soldaat aanvankelijk zwaar gewond was, waaraan hij op de volgende dag overleed.

Volgens de heer Lasoe moet er echter tot tweemaal toe een administratieve fout zijn gemaakt en is slechts 27 september juist. Hij wijst daarbij op het hierboven genoemde “After action report”, een krantenbericht over de dood van Graczykowski (The Titusville (PA) Herald van 21 oktober 1944) en het feit dat op het graf thans 27 september is vermeld. In een door de Amerikaanse overheid gepubliceerde erelijst staat achter de naam van private Joseph Graczykowski: KIA (=Killed in Action, gedood tijdens gevechtshandeling). Indien hij aan zijn verwondingen was overleden, aldus Lasoe, zou er DOW (=Died of Wounds, overleden aan verwondingen) hebben gestaan. Wat zijn redentatie voor mij overtuigend ondersteunt, is het feit dat men in het rapport van herbegraving bij de “conditions of remains” (toestand van het stoffelijk overschot) schrijft: “head crushed” (hoofd verpletterd). Dit maakt een aanvankelijk slechts zwaar gewond zijn, wel zeer onwaarschijnlijk.

Eppo H. Brongers

Archeologisch rustpunt Steenland

Terug in de tijd in Arensghout

De Open Monumentendagen stonden dit jaar landelijk in het teken van het hergebruik van oude gebouwen. Binnen de gemeente Nuth was in dat kader op zaterdag 10 en zondag 11 september een aantal markante gebouwen gratis toegankelijk voor publiek, te weten: het Boerderijmuseum en de Watertoren van Schimmert, de Beltkorenmolen, het Legermuseum en de Pingerhoeve van Nuth en in Wijnandsrade het kasteel en het plaatselijke Panhuys.

Tentoonstelling

In de Remigiuskerk van Schimmert was een kleine maar boeiende expositie ingericht met archeologische vondsten, die een tijdje geleden nabij Arensghout zijn gedaan bij de aanleg van een rotonde. Naast deze vondsten – waaronder een urn, een Romeinse munt, potscherven en een fragment van een zuil – gaf de tentoonstelling aan de hand van foto's, plattegronden, tekeningen en een grafische reconstructie van de Romeinse villa 'Steenland' uitleg over de verrichte opgravingen.

Het idee van deze tentoonstelling was afkomstig van de gemeente Nuth, die de invulling ervan in handen had gelegd van de heemkundeverenigingen van Schimmert en Wijnandsrade. In november verhuisde de expositie naar het Gemeentehuis van Nuth, alwaar de urn en de grafische reconstructie van villa Steenland een permanent plekje zullen krijgen in de hal van het Gemeentehuis.

Recente vondsten

Tijdens de voorbereidende werkzaamheden, verbonden aan de aanleg van een rotonde en een fietspad tussen Arensghout en Schimmert zijn in 2008 verschillende resten gevonden uit de Steentijd, de Middeleeuwen en de Romeinse tijd. Een van de opmerkelijkste vondsten die daarbij werd gedaan, waren de sporen van een Romeins villacomplex. De onderzoekers stuiten op de funderingen van twee bijgebouwen, een gedempte waterput en een stuk van een omheining. In de waterput ontdekten zij een bewerkt blok kwartsiet, dat mogelijk als sokkel voor een beeld heeft gediend. Naast bouw materiaal vonden zij er scherven van aardewerk en resten van metalen werktuigen en sieraden.

Buiten het villacomplex werd de verrassende ontdekking gedaan van een grafveld met urnen uit circa 500 voor Christus. Tenslotte werden ter plaatse restanten aangetroffen van een Middeleeuwse boerderij uit de twaalfde eeuw.

Archeologische schatkamer

Dat Arensgenhout en directe omgeving – waaronder de Bokhof, Groot en Klein Haasdal en het Ravensbosch – een archeologische schatkamer is, was al veel langer bekend. Ter illustratie, een greep uit de ontdekkingen die in de loop van de afgelopen eeuwen in deze contreien zijn gedaan.

In 1850 legde L.J.S. Janssen, conservator van het Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden, nabij de Straatbeek en het huidige klooster Ravensbosch een Romeins tempeltje bloot. In de nabijheid van deze vondst stuitte de onderzoekers op een groot aantal sporen uit het begin van onze jaartelling. Nader onderzoek door de gerenommeerde archeoloog Jos Habets wees in 1876 uit, dat het eerder ontdekte tempeltje onderdeel heeft uitgemaakt van een Romeinse nederzetting van om en nabij de twintig gebouwen en gebouwtjes. Tijdens aanvullend archeologisch onderzoek in het begin van de twintigste eeuw werd in deze omgeving een vijftal mergelstenen sarcofagen blootgelegd. De onderzoekers leidden daaruit af dat het tempeltje van Ravensbosch het sacrale middelpunt moet zijn geweest van deze Romeinse kolonie. In 1922 en 1923 werden in het Ravensbosch – opnieuw nabij de Straatbeek – de fundamenten opgegraven van een Romeinse villa. Volgens het onderzoeksteam onder leiding van de archeologen Goossens, Holwerda en Remouchamps heeft de betreffende vestiging bestaan uit een hoofdgebouw van ongeveer zevenendertig bij zestien meter en een bijgebouw van zestien bij acht meter.

Ook in de nabijheid van de kasteelhoeve ‘de Bokhof’ zijn de restanten van een Romeinse villa aangetroffen. De fundamenten van deze villa – ‘Billich’ genaamd – zijn in 1870 door de (eerder genoemde) archeoloog Jos Habets in kaart gebracht en in 1907 opnieuw, onder leiding van professor Holwerda (conservator van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden), blootgelegd. Uit hun bodemonderzoeken valt af te leiden dat het hier gaat om de overblijfselen van een Romeins landhuis van ongeveer veertig bij twintig meter, met onder andere een hof, een galerij, twee vleugels en een kelder. In 1907 werden in de directe nabijheid van deze villa de overblijfselen gevonden van enkele andere Romeinse bouwwerken.

Tijdens zijn opgravingen in 1876 trof Jos Habets tussen de Watertoren van Schimmert en het naburige Arensgenhout de fundamenten aan van diverse

Romeinse villa's. Ook de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (die na een fusie met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg onder de naam Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten door het leven gaat) spreekt in deze omgeving van vele sporen van bewoning, waaronder de fundamenteën van een stenen gebouw tussen Klein Haasdal en Arensgenhout en de overblijfselen van een fraaie Romeinse villa in Arensgenhout.

Rustpunt Steenland

Archeologisch rustpunt Steenland

Jos Habets is de eerste archeoloog die het over de Romeinse villa 'Steenland' heeft. In 1882 legde hij op een ommuurd terrein (van ongeveer tweehonderdvijftig bij honderd meter) de funderingen van het hoofdgebouw (van veertig bij twintig meter) en enkele bijgebouwen van de villa bloot, die stamt uit de tweede en derde eeuw na Christus.

De naam 'Steenland' is door de plaatselijke boerenbevolking bedacht. De akkers aan de Diepestraat zijn in de volksmond zo gaan heten, omdat de boeren bij het ploegen van het land regelmatig op brokstukken natuursteen stuitten.

Tekstzuil

De recente vondsten waren voor de gemeente Nuth de directe aanleiding om nabij de nieuwe rotonde het 'Archeologisch rustpunt Steenland' te laten inrichten. Het is een toeristisch én educatief rustpunt geworden met zitbanken en picknickmogelijkheden, dat aansluit op meerdere toeristische fiets- en autoroutes.

Naast het toegangspad ligt een bewerkt blok kwartsiet dat in de gedempte waterput is aangetroffen en dat mogelijk als sokkel voor een beeld heeft gediend. Het rustpunt geeft onder andere de locaties weer van zestien Romeinse villacomplexen in de directe omgeving. Op drie tekstzuilen wordt in het kort de functie en de ligging van deze complexen uitgelegd, in het bijzonder van de 'villa Steenland'.

Zo valt op een van de bijzonder informatieve tekstzuilen te lezen: 'Er zijn ruim zestig villa's in Zuid-Limburg bekend. De villa's lagen meestal op een flauwe helling met de voorgevel op het zuiden of oosten. Omstreeks 275 na Christus werden de villa's in een tijd van onrust verlaten. Een eeuw later boden de verlaten gebouwen soms enige tijd onderdak aan Germaanse immigranten. Daarna raakten de plateaus begroeid met bos. Dorpen als Nuth, Wijnandsrade, Schimmert, Hulsberg en Arensgehout zijn pas in de Middeleeuwen ontstaan'.

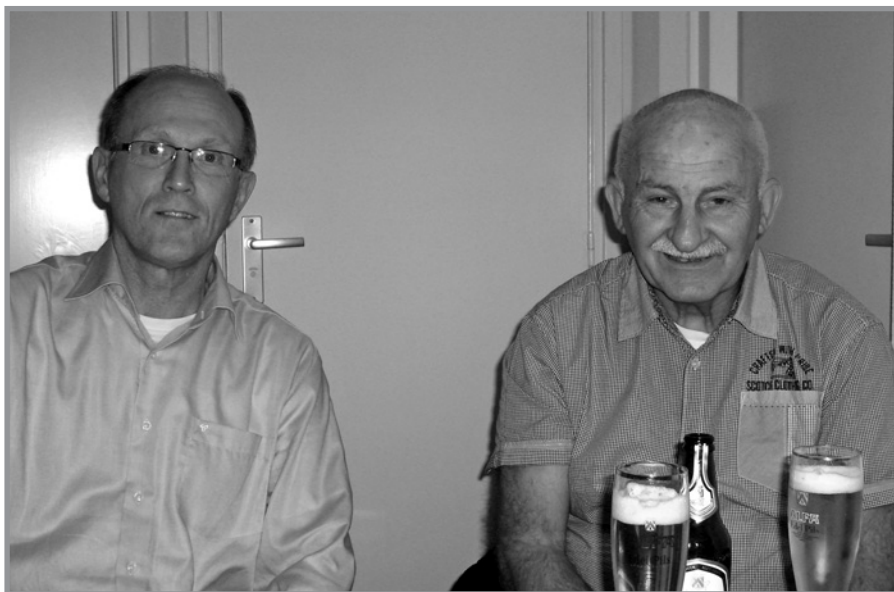
Het archeologisch rustpunt Steenland is al met al een fraaie aanwinst voor de gemeente Nuth geworden. Dat mag onder andere (bij mooi weer) blijken uit de nieuwsgierige wandelaars, fietsers, maar ook automobilisten, die hier stoppen om poolshoogte te nemen en een korte rustpauze in te lassen.

Wiel Oehlen

Een terugblik op handballen in Wijndrade

Handbalvereniging Wijndandia werd opgericht op 26 juni 1966 door Jo Luyten. Sjaak Waltmans (1942), afkomstig uit Schinnen, was de eerste trainer van deze jarenlang bloeiende vereniging. Op het moment dat Sjaak zijn voorgenomen huwelijk aankondigde bij het voormalige gemeentehuis in Wijndrade, werd hij door Jo Luyten benaderd om trainer te worden. Het bestuur destijds werd gevormd door Jo Luyten (opgevolgd door Harry Snackers), Troutje Heiligers, Margriet Habets en Sjaak Waltmans. De vereniging startte met een damesteam, omdat er op dat moment nog geen sport in Wijndrade was die door vrouwen beoefend kon worden. Na vijf jaar werd de vereniging ook verrijkt door herenteams. Tot op heden traint hij met veel passie en plezier de dames recreanten en wanneer hij de kans krijgt, gooit hij op zijn inmiddels 69e nog een balletje met het damesteam: "Je moet niet bij de pakken neer gaan zitten." Honderden dames, heren, jongens en meisjes die lid zijn (geweest) van H.V. Wijndandia hebben in de afgelopen 45 jaar kunnen profiteren van zijn rijkelijke praktijkervaring en kennis en kunde op het gebied van handbal. Hij is maar liefst 40 keer kampioen geworden met een handbalteam in zijn carrière tot nu toe.

Sjaak, die zelf 2e divisie handbalde bij Alfa Schinnen, greep deze kans met beide handen. Hij startte zelf met handballen in 1958 samen met zijn oudere

Rinus van den Nieuwenhof en Sjaak Waltmans (foto Esther Steins)

broer bij Alfa Schinnen. Hij startte ondanks zijn jonge leeftijd meteen bij het seniorenteam. Sjaak was zowel een goede opbouwer als ook cirkelspeler. Daarnaast speelde hij graag op een van de hoek posities, omdat hij die posities vaak zwakkere tegenstanders had en hij makkelijk kon scoren. Sjaak vertelt (onder het genot van een glaasje Alfa bier tijdens het interview), dat Alfa destijds de grote sponsor was van H.V. Schinnen. Voorwaarden voor jaarlijkse sponsoring door de bierbrouwerij waren o.a. dat het team wekelijks een krantenkop scoorde met zijn handbalprestaties en dat het team jaarlijks een carnavalswagen bouwde, waarop reclame van Alfa gemaakt werd. Sjaak handbalde zelf actief tot zijn 35e bij Schinnen en Wijlandia.

Rinus van den Nieuwenhof (1951) afkomstig uit Nuth, raakte via zijn toenmalige vriendin en huidige vrouw, Marion van den Nieuwenhof-Curfs, betrokken bij H.V. Wijlandia. Marion handbalde destijds bij de senioren en Rinus, tot dan toe nog voetballer bij V.V. Minor, moedigde zijn vriendin vanaf de zijlijn aan. Korte tijd heeft hij vervolgens zelf gehandbald in een herenteam van Wijlandia. Echter, hij had meer affiniteit met het trainen en opleiden van handballers. In zijn beginjaren trainde hij de pupillen, zoals betreffende leeftijdscategorie (nu mini's) in die tijd genoemd werd. Rinus herinnert zich die periode, waarin hij o.a. Marcia Luijten, Petra Houben, Elvira Sniijders, Nathalie Florax, Nathalie Lubbers, Brenda Lubbers, Desiree Smeets en Vivian van Oost trainde, nog levendig. Ook memoreert hij begin jaren '70 eens een scheidsrechter tijdelijk van zijn vrijheid te hebben beroofd. Hij had hem namelijk nietsvermoedend opgesloten in het scheidsrechters kleedhok. Toen de wedstrijd maar niet kon beginnen omdat men de scheidsrechter miste, realiseerde Rinus zich dat hij de scheidsrechter wel eens per ongeluk achter slot en grendel gezet zou kunnen hebben. Na bevrijding van de goede man, kon de wedstrijd alsnog starten.

Rinus en Sjaak leggen mij uit dat handbal tot ongeveer 1970 werd gespeeld met elf personen op een aangepast voetbalveld of in een lege hal, zoals de voormalige fruithal te Rothem. Er werd een cirkel gemaakt van een brandblus slang en het veld werd verdeeld in drie vlakken, waaronder een aanvallend en verdedigend vlak. Vanaf ongeveer 1970 werd handbal gespeeld met 7 personen, zoals we dat nu nog kennen. Limburg vormde volgens Sjaak tot beginjaren '80 de haard van het handballen in Nederland, dat was overgewaaid uit Duitsland. Vrijwel ieder groter Limburgs dorp was een handbalvereniging rijk. Dat handbal afkomstig is uit Duitsland, werd volgens Sjaak helemaal duidelijk toen Jo Luijten (voorzitter van Wijlandia van 1973 tot 2009) die

zelf ook jarenlang bij Wijnandia handbalde, Duitse collega militairen meenam naar trainingen. Volgens Sjaak schoten deze Duitsers 'kanonkogels'.

Het handbalveld van Wijnandsrade was samen met het voetbalveld vanaf 1966 gelegen aan de Hellebroekerweg in de Paep. In 1981 verhuisde het handbalveld, dat in die tijd nog van gras was, mee naar de huidige locatie achter het voetbalveld. In de wintermaanden werd gedurende de eerste jaren binnen getraind in de zaal van Cafe 'l gen dorp'. Het maken van een redelijk sprongschot of het rennen van een break out zaten er helaas niet in, want daar was de zaal zowel te laag als ook te klein voor. Ondanks het feit dat de accommodaties in die tijd misschien niet optimaal waren, groeide de vereniging uit tot een van de grootste van gemeente Nuth. Sjaak herinnert zich mooie maar ook drukke tijden als trainer. In de beginjaren trainde hij alle teams van Wijnandia, gewoonweg omdat hij de enige trainer was. De kinderen die hij trainde, haalden hem voorafgaand aan een training of wedstrijd thuis op en droegen zelfs zijn tas.

Damesteam ca. 1970 Staand, vlnr: Marjo Steins, Ans Wuyster, Yvon Curfs, Elly Stals en Sjaak Waltmans. Zittend, vlnr: Jeanne Luyten, Nelly Stals, Finy Steins en Francien de Cock. (foto uit archief heemkundevereniging).

Wijnandia ging in competities de strijd aan tegen de prominentere handbal verenigingen van Zuid- Limburg in die tijd, zoals Sittardia, V&L (Geleen), Caesar (Beek) en Blauw Wit (Neerbeek), Fortuna (Sittard), Wilskracht (Geleen) maar ook de kleinere verenigingen van toen, als Roda (Grondsveld), Minor (Nuth), Filarskis (Hulsberg) en Hellas (Ransdaal). Enkele jaren later kwamen trainers als John Grond, Leon Frissen, Peter Vinken, Ger Norbart en Rinus hem aanvullen. Rinus en Sjaak noemen o.a. Jo en Jeanne Luijten, Joke Bemelmans en Jan Keulers, als markante personen van Wijnandia. Zij hebben zich vrijwel sinds de beginjaren met volle overgave ingezet voor de vereniging en hieraan verwante activiteiten, zoals het jaarlijks terugkerend Cultuur en folklore festival, jeugdactiviteiten, het bekende Sjaak Waltmanstournooi en Kerst kienen. Een andere jaarlijks terugkerende activiteit binnen de vereniging was bijvoorbeeld het kamp. Rinus herinnert zich dat hij in de jaren '70 eens met zijn dames team op kamp ging in Robertville, gelegen in de Ardennen. Ook Lommerbergen was eens locatie voor een trainingskamp. De glorie-jaren van de vereniging waren volgens de trainers de jaren '70-'80. In die periode was Wijnandia vele teams, in alle leeftijdscategorieën, rijk. Het ene na het andere lid werd binnen de vereniging opgeleid tot talent en naar de (sub) top van handballend Nederland, maar ook in het buitenland gebracht. Al brainstormend passeren de volgende namen de revue: John Selder, Hub Eurlings, Lei Steins, Erik Eussen, Raymond Keulen, Raymond Cremers, Richard Steins, Richard Curfs, Ralph Kerckhoffs, Ruud Kerckhoffs, Joke Bemelmans, Patricia Snijders en Rosi Kicken. Meerdere malen werden teams onder leiding van Sjaak in die jaren kampioen en was de handbalhal in Hulsberg afgeladen met enthousiaste supporters.

Zowel Rinus als ook Sjaak zijn het erover eens dat de drijfveer om al zo lang aan Wijnandia verbonden te zijn, gelegen is in het feit dat het sociale aspect een zeer belangrijke rol speelt. Rinus omschrijft Wijnandia als 'een vriendenclub': "De jonge kinderen een paar leuke uurtjes bezorgen, elke week weer, daar heb ik van genoten. Nu ik zelf wat ouder ben, geldt datzelfde voor de wat oudere 'jeugd' die ik elke dinsdag 'onder handen neem'."

Esther Steins

Gemengd Nieuws

Wijnandsrade 30 januari 1940 – Naar wij vernemen zal binnenkort van de Congregatie der Missiezusters Franciscanessen van de H. Antonius naar de Missie van Belgisch Congo vertrekken Zr. Maria Veronica (mej. Joh. H. Akkermans uit Wijnandsrade).

Wijnandsrade 13 mei 1941 – Bij het dorschen geraakte dhr. G. Opfergelt zoodanig met zijn voet tusschen de wals van de dorschmachine, dat hij zich onder doktersbehandeling moest stellen. De kwetsing van twee teenen liet zich echter zoo aanzien, dat amputatie achterwege kon blijven.

Wijnandsrade 23 mei 1941 – Zondag j.l. hield de Boerenleenbank haar jaarlijksche vergadering in de zaal Erens. Dhr. F. Drummen, periodiek aftredend lid van den Raad van toezicht, werd met groote meerderheid van stemmen herkozen. De winst in het afgelopen boekjaar 1940 bedroeg ruim achthonderd gulden. Hiervan ontving de plaatselijke afdeeling van het Groene Kruis f 100, terwijl er f 75 voor de R.K. Kerk werd beschikbaar gesteld. Onder de aanwezige leden vond er een verloting van kleine landbouwge-reedschappen plaats.

Wijnandsrade 28 augustus 1941 – Een dezer dagen is men gereed gekomen met den aanleg van het nieuwe uurwerk op den toren van de parochiekerk, zoodat we nu ook weten, hoe laat het is. Aan den Zuidkant is geen wijzerplaat aangebracht wegens de hooge boomen, welke het zicht op den toren benemen.

Nota Bene: toen op zondagmorgen 28 februari 1943 de toren instortte als gevolg van een tijdbom, die daar op vrijdagavond om 21:25 uur terecht was gekomen, stonden de wijzers van uurwerk op 06:20 uur en zouden daarop blijven stilstaan.

Wijnandsrade 19 augustus 1920 – Op den 17en dezer zijn door verschillende families in onze gemeente eenige kinderen uit München liefdevol aangenomen. Wij wenschen de Duitsche kleinen een aangenaam en voor hun gezondheid weldoend verblijf in ons midden.

Wijnandsrade 7 mei 1828 – Wij hebben in der tijd gemeld dat het besluit van gedeputeerde staten, waarbij de stemming der gemeenten Spaubeek en Schinnen nietig verklaard wordt, door Z. M. bekrachtigd, en daarenboven een gestreng onderzoek voorgeschreven is omtrent de verkiezingen van verscheidene andere gemeenten, waar insgelijks groote ongeregelheden hadden plaats gevonden. Wij zeiden toen, dat de uitslag van dit onderzoek zoude doen zien, of het kieskollegie van het district Oirsbeek al of niet zou in stand blijven, en bij gevolg, of het al of niet noodzakelijk zoude zijn om tot eene nieuwe keuze van staatslid over te gaan. Dit onderzoek heeft werkelijk plaats gehad en gedeputeerde staten hebben nu ook de verkiezingen van de gemeenten Bingelrade, Jabeek, Schinveld, Nuth en Wijnandsrade nietig verklaard. Daar echter uit de verkiezing der overige gemeente van het district Oirsbeek bleek, dat dezelfde personen, die alsnog de meerderheid van stemmen hadden, is het kieskollegie wettig verklaard, alsmede de keuze van den notaris Lemmens tot lid der provinciale staten. De heer Lemmens zal in de aanstaande vergadering zitting nemen, behoudens de bevoegdheid der Staten om over de wettigheid zijner volmagt nader uitspraak te doen. De bedoelde ongeregelheden waren het gevolg van kuiperijen, bij de verkiezingen in het district Oirsbeek; er is in het openbaar veel over gesproken, en wij hebben derhalve gemeend, het bovenstaande te moeten mededelen. Het is te hopen dat in het vervolg dergelijke wanorden niet meer zullen plaats hebben, en dat de stemgeregtigheden en de kiezers nauwgezet en bij gevolg zonder invloed van buiten hunnen verpligtingen in al derzelve omvang weten te volbrengen.

Nota Bene: notaris R. Lemmens uit Geleen heeft inderdaad zijn zetel ingenomen. Wij moeten ons realiseren dat destijds slechts enkele ingezetenen kiesrecht hadden.

Wijnandsrade 3 maart 1943 – Toen dhr. N., het plaatselijk hoofd van den Luchtbeschermingsdienst. Maandagmiddag een bom wilde demonteren, werd hij zoodanig aan het hoofd gewond dat hij in het ziekenhuis moest worden opgenomen.

Wijnandsrade 3 februari 1894 – Op het feest van de H. Blasius heeft de bisschop van Vancouver eiland (Canada) Zijne doorluchtige Hoogwaardigheid Mgr. J. Lemmens, geboortig van Schimmert, alhier de H. Mis gecelebreerd. Alle inwoners hebben de eenvoud en hartelijkheid van deze kerkvorst bewonderd.

Nota bene: drie jaar na zijn bezoek aan Wijnandsrade overleed Mgr. Joannes Nicolaus Lemmens (1850-1897) tijdens een reis door Guatemala aan gastro-enteritis. Hij was 47 jaar geworden.

Wijnandsrade 12 november 1942 – Vrijdag 12 Nov. a.s. herdenkt de heer J.H. Franssen, wonende te Wijnandsrade Zwier 95 den dag waarop hij 25 jaar geleden in dienst trad van de Oranje-Nassau Mijnen. De jubilaris is sinds 13 November 1917 onafgebroken werkzaam geweest op den mijnzetel Oranje-Nassau I, waar hij thans dienst doet als schiethouwer. Deze gevaarvolle functie verricht de jubilaris tot volle tevredenheid zijner superieuren. De heer Franssen is de 655ste jubilaris van de Oranje-Nassau Mijnen.

Uit het persoonlijk archief van Jack Jetten

WIJNAND-S-RADE

oftewel: “What’s in a name”

Internet is een interessant medium voor iedereen die (nadere informatie over) iets of iemand zoekt. Net zoals in een archief vind je wel niet altijd wat je zoekt, maar vaak wel wat je niet zoekt, maar toch interessant genoeg is om te weten en te onthouden. Zo vind je op internet natuurlijk ook veel informatie over Wijnandsrade, niet in het minst dankzij de prachtige website van de “Vrienden van Wijnandsrade”. Dan kan en mag het ook niet verwonderen dat mensen van heinde en verre zich melden om nadere informatie over Wijnandsrade. Zo vroeg een tijdje geleden iemand uit Wenen (!) naar een afbeelding van de H. Winandus waarvan hij dacht dat deze de patroonheilige van ons dorp was. Dat is nog niet eens zo’n vreemde gedachte, integendeel. Denken we maar eens aan Vaesrade, afgeleid van St. Servaas-rade, waar de kerk en de parochie ook naar de H. Servatius zijn genoemd. Toch is Wijnandsrade niet naar een (de) heilige Winandus genoemd. De patroon van onze kerk en onze parochie is immers de heilige Stefanus.

Hier in Wijnandsrade weten wij niet beter als dat ons “Rade” of “Rode” (hetgeen zo iets als “rooing” of “ontginning” betekent) genoemd is naar ene Wijnand of Winand die lang geleden Heer van dit “Rode” was. Zo schreef pastoor Peeters het al in zijn “Korte Schets der geschiedenis van de Valkenburgsche Heerlijkheid Wijnandsrade” (1886): “het was onder de regeering van Wijnand, Heer van Rhode en Proost te Maastricht, in 1412, dat men den naam van ‘Herwijnands-Rhode’ en bijna gelijktijdig dien van ‘Wijnandsrode’, is gaan gebruiken in de plaats van dien van Rode”². Ook in een recentere uitgave wordt als naamsverklaring gegeven dat ons “Rode” een “ontginning” is “van Winant van de Bongard, in de 14e eeuw Heer van Winandsrade”³.

Wat opvalt is dat pastoor Peeters het blijkbaar over een latere Wijnand heeft dan Van Berkel en Samplonius in hun standaardwerk over de herkomst en betekenis van onze plaatsnamen. De Wijnand van pastoor Peeters wordt door ons lid Eppo Bongers geïdentificeerd met **Wijnand III Mascherel**: “genoemd in de periode 1371-1429 en overleden in 1429. Hij was Heer van Wijnandsrade en Proost (hoofd van het kapittel) van St. Servaas te Maastricht. Tijdens de oorlog tussen Wenceslaus, hertog van Brabant en het hertogdom Gulik, steunde hij de hertog van Brabant en nam deel aan de slag bij Baesweiler in 1371. Deze slag werd in feite door Brabant verloren, doch

De Mariakapel te Catsop, Elsloo (foto Jos L'Ortye).

spoedig daarna werden de betrekkingen genormaliseerd. In 1397 trouwde Wijnand met Catharina van Immerseel, een dochter van Jan van Immerseel. Er zijn twee zoons bekend: de oudste en opvolger was Johan II. Wijnand huwde voor de tweede maal met Margaretha van Gaveren, genoemd in 1430. Van dit echtpaar zijn geen kinderen bekend”⁴.

Hoewel Brongers het in het midden laat welke andere Wijnand dan wel als naamgever in aanmerking komt⁵, wijst ons lid Jack Jetten **Wijnand II van Rhode** als zodanig aan⁶. Brongers schrijft van hem dat hij genoemd wordt in het tijdvak 1317-1359. “Hij was Heer van Wijnandsrade en na zijn huwelijk teven van Schönau. Dat huwelijk vond plaats in 1326 met Elisabeth Mascherel

van Schönau, erfdochter van Schönau (ook wel Anna of Adelheid genoemd). Haar vader was ridder Raso Mascherel. Van het echtpaar zijn twee zoons en één dochter bekend. De oudste zoon Johan noemde zich naar zijn moeder Mascherel en zou de nieuwe Heer van Wijnandsrade worden ... De tweede zoon bleef zich evenwel Van Rhode noemen en werd Heer van Schönau. Hij overleed tijdens een pelgrimstocht naar Jeruzalem”7. Dat deze Wijnand II van Rhode de naamgever van Wijnandsrade is, wordt ook bevestigd door het feit dat al rond 1350 al sprake is van “Winantsrode” en in 1377 van “Roede Wynandi”8. Tussen haakjes: omdat er sprake is van een Wijnand II van Rhode, is er dus ook een Wijnand I van Rhode. Deze wordt genoemd in het tijdvak 1240-1271. “Hij was Heer van Wijnandsrade en huwde met Petronella van Born, die in 1296 overleed. Uit dit huwelijk zijn vier zoons en twee dochter bekend. De oudste zoon Godfried volgde zijn vader op”9. Daarnaast is er zelfs nog sprake van een Wijnand IV Mascherel, die na 1539 is overleden; “in 1519 werd hij Heer van Wijnandsrade en evenals zijn vader was hij Drost van Breda. Voorts werd hij later door zijn huwelijk (met Margaretha van Schoenrode) Heer van Heyden met de enclave Eyselshoven”10. Blijkbaar was het in die tijd wel een populaire naam, minstens binnen deze familie.

Winandus op weg vanuit Jeruzalem naar huis (foto Jos L'Ortye).

Een wereldlijk heer met de voornaam Wijnand of Winand is dus de naamgever van Wijnandsrade. En dus geen **familie Wijnands, Winands of Wynands**, zoals laatst een Duitse meneer met die achternaam suggereerde en die daarom ook maar meteen een familiereunie in Wijnandsrade (als de “bakermat” van hun familie) wilde organiseren. Er hebben inderdaad Wijnandsen in Wijnandsrade gewoond (en niet eens familieleden van vernoemde Duitse meneer), maar dat is – voor zover we konden nagaan – pas zo laat in de geschiedenis dat zij onmogelijk als de naamgevers van Wijnandsrade kunnen gelden; wel ligt het voor de hand dat de (latere) familienaam van de (eerdere) voornaam Wijnand of Winand is afgeleid, zoals “Janssen” van “Jan” is afgeleid (Janszoon - Janszn) en “Peters” van “Peter” (Peterszoon - Peterszn). De voornaam Wijnand (Winand) schijnt trouwens zoiets te betekenen als “dapper in de strijd” I I.

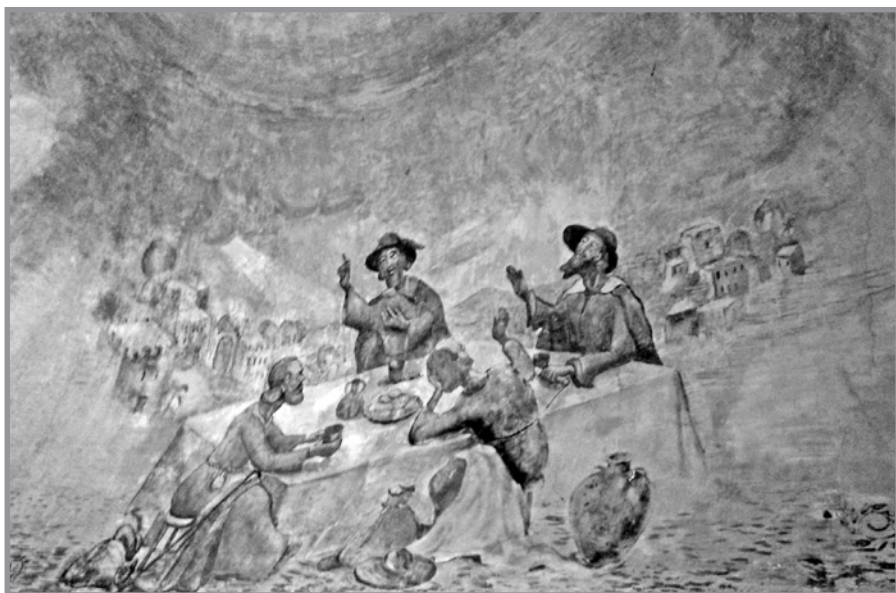
In de Middeleeuwen kwam de **voornaam Winand** in onze gewesten veelvuldig voor. Begin 13e eeuw komen we al ene Winand van Lemiers tegen, ook wel Winand van Julémont genaamd. Hij behoorde tot het bekende riddergeslacht van Scavendriesch. Deze familie, die oorspronkelijk thuis was op kasteel Cellerdriesch bij Henri-Chapelle, ontwikkelde zich tot een zeer uitgebreid geslacht met vertakkingen in Remersdaal, Lontzen en Charneux.

De aankomst van Winandus in Catsop (foto Jos L'Ortye).

Uit de tak van Charneux ontwikkelde zich later de tak van Julémont, die rond 1215 de heerlijke rechten over Wittem verwierf¹². Bijna drie eeuwen later, rond 1500, ontmoeten we in dezelfde streek (Julémont) ene Winand delle Haye, afkomstig uit de buurtschap “La Haye” (vandaar zijn bijnaam die later familienaam werd) die tot Julémont behoort. Winand werd zelfs een voornaam die generaties lang (met name in de Hoensbroekse tak) van vader op (klein-)zoon werd doorgegeven¹³.

Rond 1200 leefde er in Maastricht zelfs een heilige Winand, ook wel Guinandus, Vinandus of Winandus genoemd, die omstreeks het jaar 1235 moet zijn overleden. Hij was prior van het dominicanerklooster in Maastricht. In zijn boek ‘Over beroemde mannen uit de Dominicaner Orde’ betitelt Leander Albertus hem als ‘zalig’. Hij vergelijkt hem met een lege kruik, die zich geheel liet vullen met goddelijke wijn. Maakt Albertus daar een woordspeling, in de veronderstelling dat Vinandus afgeleid zou zijn van het woord ‘vinum’ = ‘wijn’? Antonius van Siena weet nog van hem te vertellen, dat hij beroemd was om zijn vele wonderdaden, maar hij noemt er niet een. Zijn feestdag valt op 1 februari¹⁴. De bekende cisterciënser monnik Caesarius van Heisterbach (ca. 1180-1240), heeft ons trouwens het wonderbare verhaal van een andere (eerdere) Winand overgeleverd, geen kloosterling, maar een leek

Enmaal thuis vertelt Winandus van zijn wonderbare (terug)reis (foto Jos L'Ortye).

genaamd Winandus die blijkbaar uit Elsloo kwam: “een dorp in het bisdom Luik dat Elzelo heette”. Een ver familielid (achterneef) die (toevallig?) ook Winandus heette, werd later (cisterciëns) monnik en het is waarschijnlijk uit zijn mond dat Caesarius later het wonderbare verhaal over diens oudoom (een oom van diens moeder) optekende. Het verhaal, dat hierna volgt, moet ergens spelen tussen 1150 en 1187.

“Op zekere dag trok Winandus met een aantal mannen uit zijn omgeving op bedevaart naar Jeruzalem Toen zij zich daar op paasdag na de plechtigheden van de Missen klaarmaakten om naar huis terug te keren, sprak genoemde Winandus, zoals het een vroom man betaamt: “Het past ons broeders dat wij op deze allerheiligste dag uitrusten, en alle gebedstijden bijwonen”. Hij kon hen echter niet overtuigen. Terwijl zij zich naar de haven haastten, bleef hij achter, en woonde alle gebedstijden bij. De volgende dag ging hij hen ijlings alleen achterna. Onderweg ontmoette hij een persoon van grote eerbiedwaardigheid te paard, die hem groette en zei: “Waarom ben je hier zo alleen, beste man, en waar kom je vandaan?” Hij antwoordde hem: “Ik kom van Jeruzalem, en dit en dat is me overkomen.” De man voegde daar onmiddellijk aan toe: “Stijg op en ga achter me zitten, we zullen jouw gezellen snel volgen.” Nadat hij dat gedaan had werd hij diezelfde dag bij (Elzelo) neergezet, terwijl de ruiter zei: “Weet je waar je bent?” Hij antwoordde: “Deze streek ken ik, maar wat er met me gebeurd is begrijp ik niet.” De ruiter voegde hem toe: “Omdat je Christus geëerd hebt, ben ik hierheen gestuurd om je terug te brengen. Kijk daar is je huis, ga en vertel de wonderlijke dingen van Hem die jouw te beurt zijn gevallen.” Toen zijn bekenden hem zagen en vroegen: “Waar zijn je reisgenoten?”, antwoordde hij: “Vandaag nog was ik in Jeruzalem. Gisteren hebben ze me daar verlaten om me vooruit te reizen.” Omdat ze hem niet geloofden zeiden ze: “Die oude man heeft zijn verstand verloren”. Om aan de spot van zijn dorpsgenoten te ontkomen, vertrok hij onmiddellijk met het geld dat hem dank zij de tussenkomst van zijn hemelse reisgenoot was overgebleven naar het graf van de zalige apostel Jacobus (Santiago de Compostella) en nog vóór zijn reisgezellen teruggekeerd waren, keerde hij daarvan reeds terug. Zo werd hij door een dubbel getuigenis geëerd, namelijk dat van de pelgrims die getuigden dat zij hem op paasdag in Jeruzalem achterlieten en van zijn dorpsgenoten die getuigden dat zij hem de volgende dag in Elzelo gezien hadden. Door beide groepen werd de Heer hoog geprezen, en men vertelde overal over deze grote wonderwerken”.

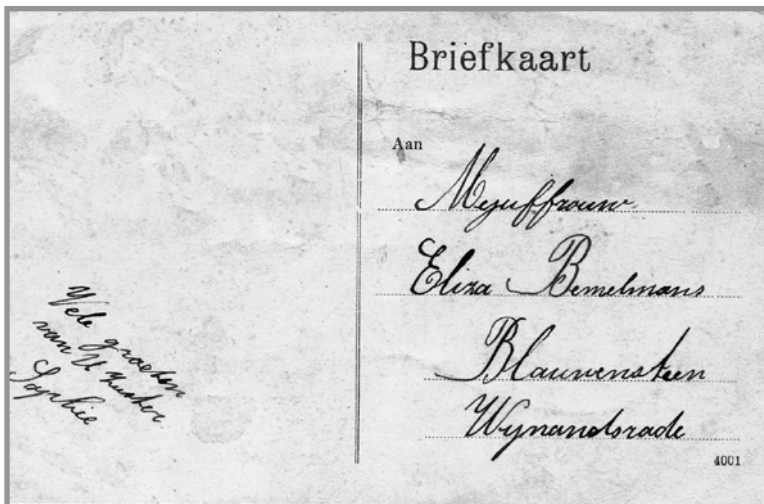
Of dit verhaal op waarheid berust? Te oordelen naar de rest van de sterke verhalen van Caesarius is dat meer dan onwaarschijnlijk. De bedoeling van zijn tekst, geschreven voor novicen van het klooster, is echter duidelijk: je moet de zondag heiligen 15. Pas later, in de 15e eeuw wordt vermeld, wat overigens best kan, dat deze Winandus van (Kleine) Meers (bij Stein) afkomstig zou zijn. Hoe het ook zij: in Catsop, een buurtschap onder Elsloo, staat een kapel die in de volksmond “t Bluuske” wordt genoemd. Deze kapel dateert uit 1848 en het was bij gelegenheid van het 100-jarig bestaan van deze kapel dat buurtbewoonster Anna van Hees er de schilderijen in liet aanbrengen om de herinnering aan de wonderbare reis van “Winandus van Meers” levend te houden 16.

Tot zover wat wetenswaardigheden over Wijnand of Winand die de naamgever is van het dorp waarop wij allen zo trots zijn. Heilig of zalig, kloosterling of leek, ridder of boer, Wijnand of Winand is meer dan zomaar een naam: een naam die blijkbaar meer in zich heeft dan we geneigd zijn te denken. Dat maakt ons dorp nog bijzonderder als dat het al was, en geeft ons nog meer reden om er trots op te zijn.

Jos. L’Ortye (pastoor)

Uit de oude doos

Het verhaal achter een ansichtkaart uit de jaren twintig
van de vorige eeuw

(uit archief heemkundevereniging).

Ansichtkaart uit de 20-er jaren

Op deze ansichtkaart van de 20-er jaren staat op de achterzijde het kasteel van Wijnandsrade. De kaart werd geschreven door Sophie Bemelmans aan haar zus Eliza Bemelmans, die op de Blauwe Steen woonde. Beiden waren dochters van Louis Bemelmans en Sophie Tillmanns, die in 1897 in het afgelegen huis op de Blauwe Steen zijn gaan wonen. Daar worden 3 jongens en 6 meisjes geboren o.a. de kaartschrijfster Sophie in 1904 en haar zus Eliza in 1902. Het oudste meisje is mijn moeder, Maria Bemelmans * 1899, die in 1924 zal trouwen met Sjeng Bruls uit Hulsberg. In 1899, op zondag 26 mei, valt op de Blauwe Steen, de kleine Leonard in een grote ketel kokend water. Zijn moeder trekt hem er uit en holt naar Hunneceum om de dokter te waarschuwen, maar als dokter de Wever op zijn motor arriveert, is alleen het ziekenhuis de enige redding. Sophie Tillmanns snelt met het kreunend kind in de kinderwagen naar Maastricht, maar bij aankomst is de 3 – jarige jongen overleden. Tien jaren later sterft Louis Bemelmans op 24 mei 1909 met 57 jaar. Een paar dagen eerder was Louis met paard en kar gaan helpen bij het graven van de schacht van de nieuwe mijn Emma in Hoensbroek. Toen hij 's avonds thuis kwam, ging hij weer aan het werk op zijn eigen land aan de Heggesdael. Moe en bezweet komt hij laat thuis, en krijgt in den nacht zo'n hoge koorts, dat hij de volgende morgen sterft. De begrafenis in Wijnandsrade is sober en bidprentjes zijn te duur voor de arme weduwe met 7 kinderen. De kelk van leed is nog lang niet leeg, want een paar maanden later sterft Tineke van 8 maanden aan de stuipen. En in de lente van 1910 overlijdt de 12 jarige Hubert aan hersenvliesontsteking. Beiden worden bij hun vader begraven op het kerkhof bij het grote kruis. Maar het leven gaat door en thuis werkt Sophie meestal in de huiskamer, waar kooplieden en voerlui de boeren uit Hunneceum treffen voor een praatje bij een oude klare of een glas bier. Als de meisjes groot zijn, verlaten ze het huis om als dienstmeisje te gaan werken. Marieke is de eerste en gaat in 1914 aan de slag bij de familie Emonts, eigenaar van een paraplu-winkel in de Saroleastraat. Het eten is er heel karig, maar Marieke houdt het 2 jaar vol en keert zo ondervoed op de Blauwe Steen terug, dat ze Sanatogen moet slikken. Daarna doet ze jarenlang het huishouden van oom Leonaar Bemelmans en tante Lena Adriaens in Aalbeek. Haar jongste zusje Berta * 1905 helpt haar hierbij. Sophie Bemelmans wordt op 19 februari dienstmeisje in Heerlen en Liesje, 14 jaar oud, wordt winkelmeisje bij Boumans in Nuth. Zij verhuist in 1919 naar café Janssen op ten Esschen. De altijd sjieke jongedames geven het geld het liefst aan kleren uit en op zondagavonden komen de jongemannen uit de buurt graag naar de herberg

om van de lach en de zang van de vier zusjes te genieten. Liza verhuist in 1920 naar de Pappersjans in Heerlerheide, waar ze bij de kruidenier Griens nauwgezet boekhouden leert. Sophie keert in 1922 terug naar haar moeder op de Blauwe Steen. Haar ideaal is verloskundige te worden en in 1924 gaat ze naar de Vroedvrouwschool op Heerlerbaan. Heeft ze in deze tijd vanuit Heerlen de kaart naar haar zus Lies geschreven? En waarom een kaart met op de voorkant het kasteel van Wijnandsrade er op? Na een 2 jarige opleiding slaagt de 22 jarige Sophie Bemelmans als verloskundige en met 1 november 1926 wordt ze door de Raad benoemd tot vroedvrouw in Eygelshoven. Marieke Bemelmans leert in 1923 Sjeng Bruls kennen, zoon van Lei Bruls en Mie Knubben van de Wissengracht. Hij is pas geslaagd als

Sophie Bemelmans (uit het archief van de auteur).

opzichter, maar neemt eind 1923 ontslag en begint met de bouw van een woonhuis op grond van de Bemelmansen in Hunneceum. Op een zonnige dag in juni zegent pastoor Pijls in Wijnandsrade 3 huwelijken in, waaronder Greet Bruls, een nicht van Sjeng, met Caspar Wetzels, en Sjeng Bruls en Maria Bemelmans. Zij hebben dezelfde getuigen: Hub Bruls en Jüp Steins. Als het huis in Hunneceum klaar is koopt Sjeng, dankzij een erfenis, 3 geelblauwe bussen en begint op 23 februari 1925 een geregelde busdienst tussen Hoensbroek en Maastricht. Maar de firma houdt nauwelijks een jaar stand en Sjeng gaat tijdens de wereldcrisis failliet. Hij is niet de enige en wordt houer op de Oranje Nassau II te Schaesberg. Het is mogelijk dat de kaart geschreven is nog voordat Lisa Bemelmans in 1927 filiaalhoudster wordt in

Liza Bemelmans (uit het archief van de auteur).

de winkel van Swinkel te Spekholzerheide. Elk weekend fietst zij met haar Simplex naar haar moeder op de Blauwe Steen. Maar voor Sophie Tillmanns breekt de laatste zomer aan. Haar jongste dochter Berta verzorgt haar zo goed mogelijk, maar op 12 juli 1928 sterft haar moeder met 62 jaar. In het zelfde jaar trouwt Sophie Bemelmans in Eygelshoven met Sjeng Theunissen uit Brunssum. 40 jaren is zij de vroedvrouw “ op de Stegel “ en verricht meer dan 4.000 bevallingen. Maar zelf blijft ze ook niet achter en krijgt 7 gezonde kinderen, 5 jongens en 2 meisjes. In 1964 is zij op 60- jarige leeftijd gestorven. Ondertussen neemt Liza ontslag bij Swinkels en solliciteert bij de Gruyter in den Bosch, waar ze wordt aangenomen. Omdat ze meer pudding verkoopt dan de andere 6 meisjes, promoveert ze al gauw naar Hilversum. In de Limburger Koerier leest ze dat er in Stein een winkel te koop is en zij opent daar in 1931 een kruidenierswinkel. Van Willem Driessen uit de Maasband koopt ze een mand kersen en maakt hierop een flinke winst; op 13 mei 1932 trouwt Liza Bemelmans met de 25 – jarige fruit-handelaar Willem Driessen. Haar zaak in de Kelderstraat gaat steeds beter en voor het fruitvervoer kan Willem zich een vrachtwagen aanschaffen. Er worden later 4 kinderen geboren. De drie jongens zijn geboren zakenlieden. De zakenvrouw Lies Bemelmans houdt haar winkel in stand tot hoge leeftijd en overlijdt in 1990 met 88 jaar in Stein.

Zover de lotgevallen van de schrijfster van de in Wijnandsrade gevonden ansichtkaart en de ontvangster er van, 90 jaar geleden.

Miel Bruls

Maria Bemelmans (uit hert archief van de auteur)

Er was eens een Romeinse weg

Een boeiende en leerzame tentoonstelling in het Thermenmuseum

In het Thermenmuseum kan nog tot eind maart 2012 de tentoonstelling 'Er was eens een Romeinse weg – reizen door het Noord-Romeinse rijk' worden bezocht; een expositie die vertelt over de aanleg en het gebruik van Romeinse wegen in Noordwest-Europa. Daarin zijn voorwerpen te zien afkomstig uit maar liefst negentien musea uit vijf Europese landen, waaronder Romeinse topstukken uit onder andere Xanten, Trier, Parijs en Keulen. Tijdens een bezoek aan deze tentoonstelling beleeft de bezoeker het reizen van de Romeinen, zo'n tweeduizend jaar geleden.

De volgende thema's komen aan de orde:

De rol die wegen speelden in het noorden van het Romeinse Rijk

Wegen spelen in onze samenleving een grote rol. Naast een toeristische en recreatieve betekenis hebben zij vandaag vooral een economische functie. Maar hoe zat dat in de tijd van de Romeinen? Welke rol vervulden wegen toen? Hoe werden mensen, goederen en middelen van de ene plaats naar de andere vervoerd?

De aanleg van wegen

Met welk doel werden de Romeinse wegen aangelegd? Was dat vanuit militair strategische doeleinden of voor de economie, de communicatie en het verspreiden van de Romeinse cultuur? Wie legden de wegen aan en hoe gebeurde dit precies?

Mijlpalen en kaarten

Op regelmatige afstanden langs de Romeinse wegen stonden mijlpalen: grote stenen zuilen waarop de afstand tot de dichtstbijzijnde grote plaats stond aangegeven. Het waren dus een soort ANWB-borden. Hoe gebruikten de Romeinen deze mijlpalen? En welke andere middelen gebruikten de Romeinen om de weg te vinden?

De laatste reis: de weg en de doden

Romeinen geloofden in een leven na de dood. Op veel plekken begroeven zij hun doden langs de grote wegen. Wat was de religieuze en spirituele betekenis hiervan? En waarom deden zij dat eigenlijk?

De weggebruikers

Wie waren de reizigers in de Romeinse tijd, welke dieren en voertuigen werden als vervoer gebruikt en welk materiaal werd meegenomen tijdens het reizen? En hoe verplaatste men zich in heuvelachtige gebieden?

Een god als reisgenoot

Waren er goden die speciaal met reizen werden geassocieerd? Wat waren de rituelen van leven en dood, die met het reizen waren verbonden? Welke goden beschouwde men als reisgenoot? En waarom eigenlijk?

Entreprijzen

Volwassenen: € 6,50, senioren / CJP: € 6,00 euro, jeugd 4-12 jaar: € 5,50 euro, kids 0- 3 jaar: gratis, museumjaarkaart: gratis.

Bij gelegenheid van deze tentoonstelling is het boek 'Er was eens een weg: wegen in de oudheid in het noorden van het Romeinse rijk' verschenen.

Lezingenreeks

Gedurende de tentoonstelling vindt elke maand een boeiende lezing plaats, die wordt verzorgd door archeologen en oud-historici.

Thema's van de (nog openstaande) lezingen:

Op 15 december vertelt de bekende classicus dr. Fik Meijer over reizen in de Romeinse tijd.

Op 19 januari geeft drs. Gilbert Soeters, gemeentelijk archeoloog van de gemeente Maastricht, een lezing met als titel 'Handel en wandel in de Romeinse tijd'.

Op 16 februari verzorgt drs. Gerard Tichelman, archeoloog en projectleider bij RAAP Zuid, een presentatie over het Romeinse platteland in Zuid-Limburg, waarbij de resultaten van twee recente grote opgravingen aan bod komen.

Op 15 maart geeft drs. Tessa de Groot, senior-onderzoeker Romeinse tijd / archeologie bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, een lezing over het onderzoek naar de Romeinse wegen in Limburg.

Deelnemen en kosten

Aanvang lezingen: 19.30 uur.

Locatie: Thermenmuseum, Coriovallumstraat 9, 6411 CA Heerlen.

Prijs per lezing € 7,50 (voor leden LGOG en heemkundeverenigingen € 5,-).

Bron: Het Thermenmuseum

Een belangrijke ontdekking

De portrettengalerij van de adellijke familie von Bongart opgespoord

Onlangs hebben wij een belangwekkende ontdekking gedaan, die voor de geschiedschrijving van Wijnandsrade nieuwe perspectieven biedt. Jarenlang zijn wij er zoals nu blijkt ten onrechte vanuit gegaan dat er van de adellijke familie von Bongart, die bijna vier eeuwen de heerschappij over Wijnandsrade heeft gevoerd en die het kasteel en de meeste pachthoven op grondgebied van Wijnandsrade tot 1916 in bezit heeft gehad, geen geschilderde portretten waren overgeleverd. Dat ze bestaan moesten hebben, leed geen twijfel, want het was een voorname familie van vrijheren die tot ver over onze grenzen invloed had en het was gebruik dat zulke families zich in statie lieten schilderen, zodat hun conterfeitsels nog lang in herinnering zouden blijven. Vooral omdat sinds de Franse tijd de familie zich meestentijds ophield op Schlosz Paffendorf bij Bergheim in het Rijnland (“ein mehrflügeligen zweigeschossigen Herrenhaus mit landwirtschaftlich genutzten Vorburg und Wirtschaftshof”) dat ook al vele eeuwen in het bezit van de familie was, ver-

Trouwzaal Ehreshoven met een aantal portretten van die Von dem Bongart. Prominent het portret van Ludwig (Iodewijk) en daarnaast van Melanie en helemaal boven dat van Sigismund en zijn echtgenote (foto Jos Linssen).

Overzicht van de zijkamer met veel portretten. De auteur van dit artikel moet bij zijn onderzoek steeds hoger klimmen (foto Jos Linssen).

onderstelden wij dat een portrettengalerij, mocht deze bestaan, zich aldaar moest bevinden.

Maar sinds 1958 was dat kasteel in eigendom gekomen van de Rheinische Braunkohlwerke A.G, tegenwoordig RWE Power, de exploitatiemaatschappij die de bruinkoolwinning in het gebied Garsdorf heeft uitgevoerd. De weduwe van baron Herman Joseph von Bongard (1892-1952) Mariette von Bongard Freiin Erein von Elverfeldt was de laatste bewoonster van het kasteel; zij verkocht het kasteel en landerijen, omdat – zo gaat het verhaal – de familie geldzorgen had. Waar de meubilaire goederen uit het kasteel gebleven zijn, is onbekend. In de hal van het kasteel hangt nog een prachtig schilderij van kasteel Paffendorf in de 17e eeuw, maar van de overige spullen geen spoor. Wel zijn delen van het beheersarchief overgedragen aan het Hauptstaatsarchiv in Düsseldorf, maar in de inventaris daarvan hebben wij geen afbeeldingen aangetroffen. Dat is waarschijnlijk het oudste gedeelte van vóór de 18e eeuw.

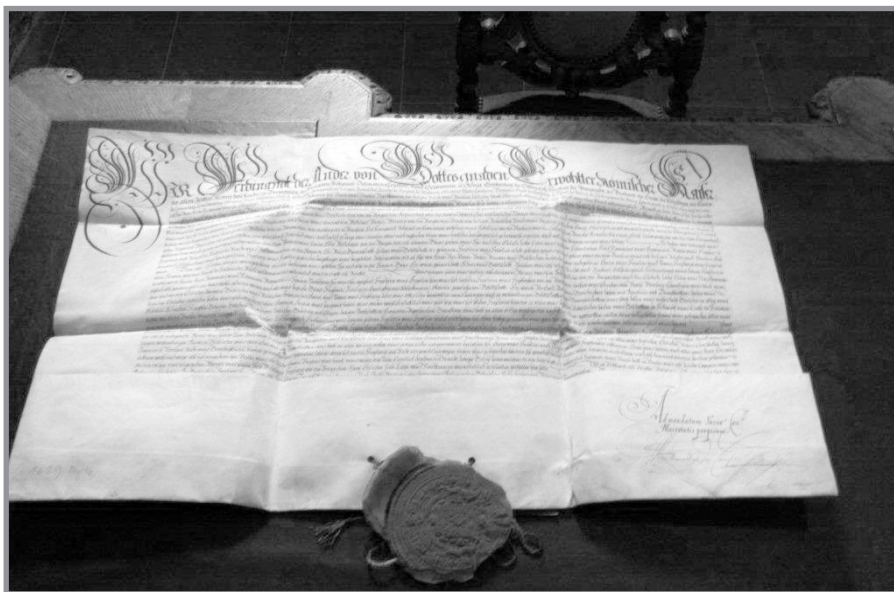
Na een tip van leden van de Werkgroep Land van Herle dat een portrettengalerij van het geslacht Von Bongard (Ahnengalerie) in een ander kasteel in Duitsland zou zijn ondergebracht, ben ik gaan informeren en kwam uit-

eindelijk terecht bij het Depositum van de familie von Bongard bij de Verenigten Adelsarchiven im Rheinland die zich in de Abtei Brauweiler te Pulheim zouden bevinden. Maar dat klopte niet. Tenslotte bleek dat dit archief was ondergebracht in Schloss Ehreshoven nabij Engelskirchen, ongeveer vijf kilometer te oosten van Keulen. Tezelfdertijd hebben wij in een onlangs verschenen publicatie van Gudrun Gersmann & Hans-Werner Langbrandtner te weten “Adlige Lebenswelten im Rheinland, Kommentierte Quellen der Frühen Neuzeit”, verschenen bij Böhlau Verlag (2009) een prachtig portret aangetroffen van Reinhard Sigismund Freiherr von dem Bongart (1744 -1783). Hieruit bleek dat de tip wel eens op waarheid zou kunnen berusten. In een klein werkgroepje, bestaande uit pastoor L’Ortye, Jos Linssen en ondergetekende, hebben wij dit besproken en wij besloten ter plaatse te gaan kijken. Wij hebben contact opgenomen met de auteur Langbrandtner, die archivaris bleek te zijn van de collectie in Schloss Ehreshoven. Met hem hebben wij een afspraak gemaakt om de portretten te komen bekijken op 4 augustus 2011, omdat hij toen toevallig ter plaatse was. Wij zijn daar die dag met zijn vieren heen gereden (mijn echtgenote ging ook mee) en troffen dr. Langbrandtner voor de ingang van de Trauzimmer (trouwzaal) in het kasteel. In dat vertrek op de bagane grond bevond zich de Ahnengalerie. De eerste blik viel op een langwerpig statieportret boven de antieke bureautafel die

Pastoor Jos L’Ortye en Jack Jetten gebogen over een bundeltje brieven uit het archief (foto Jos Linssen).

in voorkomende gevallen door de ambtenaar van de burgerlijke stand werd gebruikt. Het stelde met alle pracht en praal een trotse man voor ten voeten uit. Het bleek baron Ludwig (Lodewijk) von Bongard te zijn (1819 -1878), de laatste echte telg van het geslacht, want hij stierf kinderloos. Dat de naam, titel en bezittingen daarna over zijn gegaan op een neef van zijn echtgenote (Baron Pius) is een erfeniskwestie geweest. Hij is feitelijk de laatste adellijke geweest die in het bezit was van de Wijnandsraadse goederen, maar hij heeft daar nooit gewoond omdat de Duitse Jezuiten in ballingschap op het kasteel verbleven. Baron Lodewijk heeft het kasteel Paffendorf geheel verbouwd tot een soort sprookjeskasteel, geheel naar de Romantische tijd waarin hij leefde. Zijn vrouw was Melanie von Bongart, rijksgravin von Walderdorf (1829 -1888) en haar portret hing aan de zijmuur, naast dat van haar echtgenoot. Daarnaast en eromheen hingen nog een aantal portretten, o.a. van baron Ferdinand en baron Sigismund en hun echtgenotes. In de kamer naast de Trauzimmer hingen nog zeker 30 portretten, waarvan niet zeker was wie precies wie was, maar dat kan later worden vastgesteld na onderzoek van de daarop afgebeelde adellijke wapens. Wij vielen van de ene in de andere verbazing, omdat er ook portretten uit de 17e eeuw bij waren, waarschijnlijk van Baron Johan Bernard von Bongard (1596-1678) en zijn echtgenote. Sommige schilderijen hingen zo hoog, dat wij op een ladder moesten gaan staan

Oorkonde met keizerlijk zegel uit 1629 waarin staat dat Werner von dem Bongart en zijn opvolgers zijn benoemd tot Freiherr (foto Jos Linssen).

om ze te bekijken. Duidelijk is in elk geval, dat deze portrettengalerie via via van Paffendorf naar Ehreshoven zijn verhuisd. Het is wel merkwaardig dat zij daarbij in de (kleine) trouwzaal zijn opgehangen. Wij hebben provisorisch enkele foto's gemaakt, maar besloten al gauw dat het ondoenlijk was om ze allemaal zorgvuldig te fotograferen. Wij zouden terugkomen.

In dit depot van adelsarchieven bleken zich niet alleen de portretten te bevinden, maar ook een groot deel van het familiearchief. De inventaris op getypte vellen was zo uitgebreid dat wij moesten constateren, dat hier waarschijnlijk meer archiefstukken over Wijnandsrade bewaard worden dan in het Rijksarchief te Maastricht en in Düsseldorf. Wij vroegen een aantal stukken op, zoals stamboomoverzichten met wapens. Ook was de oorkonde erbij van de Duitse keizer Ferdinand die in 1629 Werner von dem Bongart en diens zoon Wilhelm (die twee jaar later zou sneuvelen bij Leizig in de Dertigjarige oorlog) verhief tot Freiherr (baron). Aan dit perkament hangt een prachtig rood keizerlijk zegel, een lust voor het oog.

Bij de stukken was ook een stapel brieven waarin aan het begin van de 19e eeuw burgemeester/rentmeester L'Ortye verslag deed over alles wat zich in het dorp afspeelde. In het Frans, dat wel, maar uiterst interessant. Nazaat pastoor L'Ortye dook er onmiddellijk in en probeerde in vogelvlucht een aantal vragen beantwoord te krijgen, die bij zijn genealogische sprokkelingen tot nog toe onbeantwoord waren gebleven. Helaas vloog de tijd om en moesten wij afscheid nemen van deze archiefstukken en van de vriendelijke dr. Langbrandner, die bereidwillig was gebleken om ons zoveel mogelijk terwille te zijn. Maar niet nadat wij hadden aangegeven dat wij binnenkort zouden terugkeren om ons onderzoek voort te zetten.

Bij dit artikel zijn reeds enkele foto's geplaatst die zijn gemaakt door Jos Linsen. De volgende keer gaat ook Jan Jansen mee en zal geprobeerd worden de portretten zo goed mogelijk te fotograferen. Daarvoor moeten ze allemaal van de muur af en in de juiste belichting geplaatst. Vervolgens proberen wij de afgebeelde personen te identificeren aan de hand van gegevens in de Gotha-almanak en dat wordt een klus waarnaar ook dr. Landbrandner belangstellend uitkijkt, omdat hij nu nog slechts van enkelen de namen weet. Wij zullen de lezers van het Bulletin op de hoogte houden van de vorderingen in dit onderzoek.

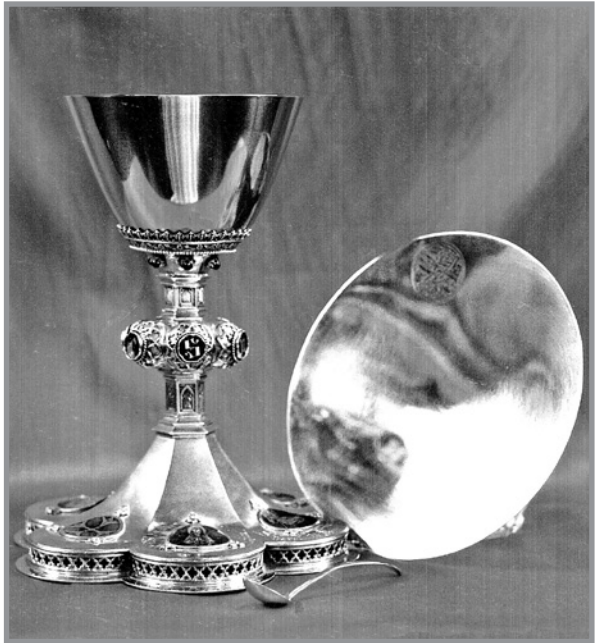
Jack Jetten

Een miskelk

Een geschenk met een opdracht

Een half jaar geleden mocht onze parochie de miskelk van oud-pastoor pater Peter Joseph (Piet) Souren OMI (1931-2011) ten geschenke ontvangen. Een mooi cadeau, niet alleen als een mooie herinnering aan deze priester die onze parochie bijna vijf jaar lang leidde, maar ook als een welkome aanvulling van het kerkelijk kunstbezit van onze parochie. Want tot dan toe was een kelk uit 1870 de enige die we hadden en gebruikten. En die was dringend aan restauratie toe, een restauratie die mogelijk werd dankzij een gulle gift van een parochiaan en onlangs door onze eigen edelsmid Jac. Kamp uit Swier succesvol werd afgerond. Waarvoor dank!

De kelk uit 1870 is de kelk die Reichsfreifrau Charlotte von Bongart (1776-1870), geb. Reichsfreiin von Waldbott-Bassenheim-Bornheim (1776-1870) dat jaar aan onze kerk schonk. Ze was op dat moment 93 jaar en al twintig jaar weduwe van Ferdinand Freiherr von Bongart (1773-1850). Wat precies de reden van de schenking was, dat weten we niet. Wel zien we dat op de medaillons niet alleen een kruisje en het alliantiewapen van het echtpaar staan afgebeeld, maar ook enkele heiligen: zowel de patroonheiligen van de beide echtelieden (Ferdinand en Carolus Borromeus) als de (bekendere) Maria en Jozef. Dat de H. Jozef staat afgebeeld kan een

De miskelk van Charlotte von Bongart.

aanwijzing ervoor zijn dat de 93-jarige zich bewust op de dood voorbereidde. St. Jozef is immers de patroon van een zalige dood. Een andere aanwijzing daarvoor is, dat we op de “nodus” van de kelk de letters J E S U S aantreffen; het is immers met de naam van de Jezus op de lippen dat de ware christen eens de overgang van het aardse naar het hemelse leven hoopt te maken. Inderdaad zou ze kort daarna, op 17 juni 1870 komen te overlijden. Daarom is ook deze kelk is meer dan zomaar een herinnering aan een barones die Wijnandsrade blijkbaar een warm hart toedroeg; ze is ook en vooral een prachtig getuigenis van ons geloof in de Eucharistie als sacrament van de overgang van dood naar leven (KKK 1524).

De kelk van pater Souren is een eenvoudige kelk met weinig versieringen. De voet is versierd met drie medaillons waarop “Jezus, Maria en Jozef” staan afgebeeld, personen met wie die wij katholieken ons altijd en overal verbonden weten, namen die wij graag en vaak in de mond nemen. De kelk van pater Souren is echter niet alleen bijzonder in haar eenvoud, maar ook en vooral in haar betekenis. De kelk fungeerde immers als een soort estafettestokje binnen de familie en werd binnen dezelfde familie van de ene op de andere priester overdragen. De eerste die de kelk bij gelegenheid van zijn priesterwijding in 1896 mocht ontvangen was een Monfortaan (SMM): Johan Joseph Lamby (1871-1933) uit Klimmen (Craubeek), die in 1896 in Ottawa (Canada) tot priester werd gewijd en aanvankelijk als volksmissionaris werkzaam was in België en in Frankrijk. In 1911 verliet hij de Monfortanen en werd hij “wereldheer” (bisdompriester). Als zodanig was hij tot aan zijn dood in Noord-Frankrijk werkzaam. De volgende die de kelk mocht gebruiken was diens neef, ook een “wereldheer”: Hubert Hendrik Souren (1908-1978) uit Wijlre (Schoonbron), die na zijn priesterwijding (1935) jarenlang als kapelaan in het Zuid-Limburgse werkzaam was, tot hij in 1960 pastoor in Roosteren werd. En uiteindelijk was het dus zijn neef, “onze” pater Piet Souren die de kelk mocht overne-

Kelk met paten en lepeltje uit 1896.

men, een “oblaat van Maria” (OMI), weliswaar geboren in Vijlen (aan de Ling), maar getogen in Walem (parochie Klimmen). Pater Souren was na zijn priesterwijding docent op Ravensbosch en bleef dat, tot hij in 1972 de overstap naar het middelbaar onderwijs maakte. Van 1982 tot 1993 was hij als ziekenhuispastor in Heerlen werkzaam, vervolgens van 1993 tot 1997 als overste van het klooster Ravenbosch en tenslotte van 1997 tot 2001 als pastoor alhier. De laatste jaren woonde hij als emeritus in Heerlen en maakte hij zich met name op administratief gebied verdienstelijk voor zijn congregatie.

Pastoor J.J. Lambij (foto uit kerkarchief).

Helaas is met de dood van pater Souren een einde aan deze bijzondere geloofsestafette gekomen. Het is de familie niet meer gelukt een opvolger voor pater Souren te vinden, een familielid die de kelk bij wijze van estafettestokje zou kunnen en willen overnemen. Dat is natuurlijk jammer, maar wij als parochie hebben er wel een mooie kelk aan over gehouden. Daarom is ook deze kelk meer dan zomaar een herinnering aan een priester die Wijnandsrade blijkbaar in zijn hart had gesloten. Ze is ook en vooral een prachtig getuigenis van ons geloof in het Priesterschap als een sacramentele dienst aan God tot heil van de mensen en van de Kerkgemeenschap (vgl. KKK 1551).

Daarom ook dat deze kelken aan ons als parochiegemeenschap zijn toevertrouwd, niet om ze als een “dode” herinnering te bewaren, maar ze dankbaar te blijven gebruiken, om datzelfde geloof waaruit zij die ons voorgingen altijd hebben geleefd, ook in ons en onder ons levend te houden: “tot lof en eer van Gods naam, tot welzijn van ons en van heel de H. Kerk”.

Jos. L’Ortye (pastoor)

Pastoor (pater) Piet Souren (foto uit archief heemkundevereniging).

Het oude Salviuskerkje van Limbricht

Op zaterdag 1 oktober bezochten vijftien Vrienden (en Vriendinnen) van Wijnandsrade het mooie dorpje Limbricht, bekend van zijn statige kasteel, zijn gezellige bruine kroeg Salden en zijn intieme Salviuskerkje. Dat bezoek vond plaats op uitnodiging van de Amici Salvii (als tegenbezoek van een visite van de 'Vrienden van de Salviuskerk' aan Wijnandsrade, die onze heemkundevereniging in 2010 had georganiseerd).

Salviuskerkje (foto Wiel Oehlen).

Het oorspronkelijke zaalkerkje stamt uit de tiende eeuw en is toegewijd aan de heilige Salvius, een martelaar die in de achtste eeuw in Frankrijk het geloof verkondigde en die in de buurt van Valenciennes de marteldood is gestorven. De zij-altaren van het Salviuskerkje zijn toegewijd aan de heilige Maria, Anna en Matthias. De kasteelheren van Limbricht hebben het kerkje enkele keren laten uitbreiden. In 1458 kreeg het een toren en in 1510 een zijbeuk met een Anna-altaar. De meest ingrijpende verbouwing is in 1651 doorgevoerd. Het uiterlijk veranderde toen aanzienlijk, doordat een verhoogd dubbel zadeldak met trapgevels werd aangebracht.

Gewelfschilderingen (foto Wiel Oehlen).

(foto Wiel Oehlen).

De heer Killian, voorzitter van de Amici Salvii, leidde zijn gasten uit Wijnandsrade rond en gaf een enthousiaste en deskundige uitleg over de geschiedenis van de kerk en het prachtige interieur. Hij besteedde daarbij (uiteraard) de meeste aandacht aan de pas vierendertig jaar geleden ontdekte beroemde gewelfschilderingen voorin de kerk. In december 1977 kwamen daar onder circa twintig kalklagen prachtige schilderijen uit de dertiende eeuw tevoorschijn, die de zogenaamde 'Mariacyclus' uitbeelden en het Laatste Oordeel en Christus Hemelvaart.

De nog vrijwel intacte Mariacyclus is opgebouwd uit de boodschap van de engel Gabriël aan Maria, de geboorte van Christus, de aanbidding door de koningen, het bericht aan de herders, de kindermoord in Bethlehem, de vlucht naar Egypte en de kroning van Maria door Christus. De afbeeldingen van het Laatste Oordeel en Christus Hemelvaart zijn ten gevolge van ernstige beschadigingen incompleet. Herkenbaar zijn nog de Hemelvaart en enkele fragmenten van het Laatste Oordeel. De gewelfschilderingen zijn door restaurateur Evert Schoonekamp in oude glorie hersteld. Een klus waaraan hij van oktober 1981 tot januari 1984 heeft gewerkt.

Ook interesse? Raadpleeg internet over de mogelijkheid tot een bezichtiging (te vinden onder 'Federatie Historie Sittard-Geleen-Born: St. Oude Salviuskerk Limbricht'). Of loop gewoon eens een keer in de oude dorpskern van Limbricht binnen bij café Salden. Daar heeft men zeker een antwoord op die vraag. En het is er ook nog hartstikke gezellig.

Wiel Oehlen

Heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade

Opgericht op 22 december 1981 als de stichting Vrienden van Wijnandsrade
Sinds 1994 notarieel geregistreerd als een heemkundevereniging

Website: www.vriendenvanwijnandsrade.nl

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Wilfried Dabekaussen (045 – 524 13 20)
Vice-voorzitter: Jack Jetten (045 – 524 11 35)
Secretaris: Wiel Oehlen (045 – 524 48 98)
Penningmeester: Rein Krikke (045 – 565 01 21)
Ledenadministrateur: Ria Marell (045 – 524 51 67)

Algemeen bestuur

Thei Bindels (045 – 524 30 08)
Marjan den Boer-Bloebaum (045 – 524 41 32)
John Bruls (045 – 524 38 57)
Hub Gerards (045 – 577 87 12)
Arnold de Haas (045 – 524 43 72)
Jan Jansen (045 – 524 26 96)
Henk van Malkenhorst (045 – 524 23 44)
Math Marell (045 – 524 17 05)
Jos L´Ortye (045 – 524 12 08)
Esther Steins (06 – 23 45 49 19)

Erevoorzitters

F. Cortenraad,
J. Jansen

Ereleden

J. Berger, H. Beckers, H. Binderhagel, Martin Bless, T. Bloebaum-Habets, E. Coenen-Vaessen, G. Cox, J. Habets, J. Jetten, T. Kickken-Senden, J. Luijten, H. van Malkenhorst, M. Marell, Z. Marell, Z. Meessen, J. en A. Pijls-Emonds, C. Rutten, A. Teheux, J. van der Zee

'Bulletin Wijnandsrade' verschijnt twee keer per jaar. Een abonnement kost minimaal € 7,50 per jaar (de meeste leden betalen spontaan een hoger bedrag). Wij gaan ervan uit dat de leden die 'Bulletin Wijnandsrade' per post ontvangen dit bedrag zelf spontaan verhogen.

**Het bestuur en de redactie van de heemkundevereniging
wensen alle Vrienden van Wijnandsrade
PRETTIGE KERSTDAGEN EN EEN VOORSPOEDIG 2012!**

Foto achterpagina

Stokskensweg in zomertooi.

